Primjeri u Kur'anu

Primjer (تَمْثِيل) ili navođenje primjera (ضَرْبُ الْمَثَل) je imaginarno oslikavanje koje se formira u imaginaciji čovjeka i koje na slušaoca ili gledaoca djeluje tako snažno da on pomisli da je lično prisutan u samim događajima i da posmatra događaje iz blizine. Ponekad je moć oslikavanja tako snažna da slušalac ili gledalac pomisli da je sam junak događaja. Kur'an, također, svoje visoke sadržaje pojašnjava u obliku primjera, poređenja i metafora. Primjer ili navođenje primjera jedna je od istaknutih metoda kur'anskog pojašnjavanja. Ona na najbolji način utiče na slušaoce i ubraja se u najbolja moguća sredstva kojima poziv ostvaruje uticaj.

Svaki kur'anski primjer, poput vještih slika, oslikava željena stanja i okolnosti, a sagovornik, posmatrajući ružne i lijepe prizore kroz čovjekov život, može o njima prosuditi. Primjer je jedan zamišljeni oblik koji govori o unutrašnjoj zbilji osoba, koju moć imaginacije osjeća u obliku jedne opipljive zbilje. Zato se i kaže da je primjer upoređivanje neosjetilnog sa osjetilnim, da bi se pomislilo da se ono što je govornik naumio može osjetiti i shvatiti čulima:

وَ تِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

A to su primjeri koje navodimo ljudima, da bi možda razmislili.[1]

Uvijek Istina navodi primjere na odgovarajućem mjestu,

Čime netvarno čini osjetilnim i bjelodanim,

Da bi shvatili ljudi kroz primjere,

Namjeru, bez manjka i nedostatka.

Odlike primjera

Prema Ibn Esiru (preselio 637. g. po H.), primjer ima tri odlike:

hiperbola (مُبَالَغَة),

objašnjenje (بَيَان),

jezgrovitost (2).[إِيجَاز]

Hiperbola podrazumijeva naglašavanje u prenošenju značenja i potpuno prenošenje namjere. Moguće je da obični govor koji ne sadrži primjer ne prenosi namjeru i da u prenošenju značenja ne bude sposoban ili bude manjkav. S druge strane, govor koji sadrži poređenja i primjere bolje i rječitije pojašnjava cilj. Primjera radi, za bezvrijedna i uzaludna djela nevjernika rečeno je:

مَّثَلُ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِى يَوْمٍ عَاصِفٍ لاَّ يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُواْ عَلَى شَىْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلاَلُ الْبَعِيدُ

Primjer onih koji nisu vjerovali u njihova Gospodara je poput pepela koga vjetar raznosi u danu olujnome, s onim što su stekli ništa učiniti ne mogu, to je zabluda daleka.[3]

Njihova djela su upoređena s pepelom koji ostaje od sagorjelih tvari i koji će se na vjetrovitom danu raspršiti. U ovom poređenju i opisu nepostojanost i uzaludnost djela nevjernika je veoma slikovito prikazana, dok u običnom govoru takvo prikazivanje nije moguće. Da govor nije osnažen ovim primjerom, cilj ne bi bio ovako jasno predstavljen. Da je npr. rečeno samo: Djela nevjernika ili licemjera su propala! – ova propast i uzaludnost djela ne bi bila tako jasno predstavljena. Iz rečenog postaje jasna i osobenost objašnjenja.

Objašnjenje (obrazloženje teme) primjerom je jasnije od govora koji ne sadrži primjer.

Jezgrovitost podrazumijeva kratak govor čiji je sadržaj uzvišen i opširan, a ona u govorima koji sadrže primjere postoji na najbolji mogući način, jer najkraći govor uz primjer najbolje prenosi

namjeru.

Vrste primjera u Kur'anu

Primjer podrazumijeva navođenje primjera[4] koji oslikava unutrašnje osobine ili stanja doličnih i nedoličnih osoba ili skupina, u kojem se moć imaginacije koristi na dobar način, ali se ipak u njemu govori o zbiljama koje tvore osnove čovjekovog ponašanja, a kroz ovo oslikavanje dobro se prikazuju ljepote i ružnoće misli i predodžbi ljudi. Kur'an je u ovom pogledu stigao do nadnaravnosti.

Ovdje ćemo navesti vrste primjera te ćemo za svaki od njih navesti primjere iz Kur'ana:

1. Umni pojmovi koji su predstavljeni u osjetilnom obliku

Kur'an nevjernike – koji nisu prihvaćeni od Boga Uzvišenog i koji neće stići do onosvjetske sreće – prikazuje i oslikava na dva načina:

poput onih koji tužni čekaju pred nebeskim vratima, a vrata su pred njima zatvorena;
poput onih koji ulažu trud u nemogući posao, poput pokušaja da se debelo uže provuče kroz iglene uši.

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِى سَمِّ الْخِيَاطِ

Zaista, onima koji smatraju lažnim znakove naše i u odnosu na njih se uzohole neće se otvoriti vrata nebeska i neće ući u Džennet sve dok se ne provuče debelo uže kroz uši igle...[5]

2. Otjelovljenje duševnih i duhovnih stanja

Kur'an one kojima su sredstva spoznaje bila na raspolaganju, ali su se okrenuli od njih,

prikazuje i oslikava kao osobe koja na raspolaganju nemaju ni jedno sredstvo za uputu te, kao posljedica toga, imaju težak život:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِى آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ۝ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَث

Kazuj im vijest o onome kome smo dali naše znakove, ali on im se otrže, pa ga šejtan dostiže te postade zalutali. A da smo htjeli, uzdigli bismo ga sa tim znakovima, ali on se predade zemlji i povede se za svojom strašću, pa je njegov primjer poput primjera psa: ako ga potjeraš, on dahće, a ako ga ostaviš, opet dahće...[6]

3. Oslikavanje primjera vezanih za ljude

U Kur'anu su prikazani primjeri ljudi kao što su tvrdoglavi ljudi koji se uzaludnim i bezvrijednim poticajima u neznanju opiru Istini:

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّواْ فِيهِ يَعْرُجُونَ ۝ لَقَالُواْ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ

Kada bismo im otvorili nebeska vrata, pa kada bi se počeli uspinjati k njima, sigurno bi rekli: Zaista, pričinjava nam se, sigurno smo mi začarani ljudi![7]

4. Oslikavanje aktualnih događaja

U Kur'anu se, pored pojmova, opisuju i stanja, ličnosti, događaji i ratna poprišta, tako da su kretanja u događajima utjelovljena i zorno prikazana, a kao primjer možemo navesti događaj sa saveznicima (Bitka na Hendeku), u kojem se bjelodano prikazuje potpuna pobjeda muslimana, otvoreni poraz mnogobožaca, kao i sva izvanjska kretanja i unutrašnje reakcije osoba i skupina, pa je moguće osvjedočiti se u sve događaje i dešavanja i izbliza ih osjetiti:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا

تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝ إِذْ جَاؤُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ۝ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ۝ وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ۝ وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا

O vjernici, sjetite se Allahove milosti prema vama kada su do vas vojske došle, pa smo Mi protiv njih vjetar poslali, a i vojske koje vi niste vidjeli – a Allah dobro vidi šta vi radite –kad su vam došle i odozgo i odozdo, a duša došla do grkljana, i kad ste o Allahu svašta pomišljali, – tada su vjernici bili u iskušenje stavljeni i ne mogu biti gore uznemireni, kad su licemjeri i oni bolesna srca govorili: “Allah i Poslanik Njegov su nas samo obmanjivali kad su nam obećavali!” Kad su neki među njima rekli: “O stanovnici Jesriba, ovdje vam nema stanka, zato se vratite!”, a drugi među njima su tražili dopuštenje od Vjerovjesnika i govorili: “Kuće su naše nezaštićene!” – a nisu bile nezaštićene, već su oni htjeli da se izvuku.[8]

5. Oslikavanje objektivnih svojstava

Još jedna vrsta primjera u Kur'anu jeste prikazivanje objektivnih svojstava stvari koje imaju izvanjsko, odnosno objektivno postojanje. U kur'anskom prikazivanju i oslikavanju ljepota i ružnoća ili pozitivni i negativni uticaj stvari dobro su prikazani. Između ostalog, o ovosvjetskom životu i njegovoj nepostojanosti kaže:

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ

Navedi im primjer kako je ovosvjetski život poput vode koju smo spustili, pa se s njome izmiješa zemaljsko bilje i opet suši se, tako da ga vjetrovi raznose...[9]

Kur'an je život na Ovom svijetu uporedio sa kišom koja oživljava, koja je uzrok oživljavanja zemlje i rasta biljaka, kao i razdraganosti svekolikog postojanja, koje će na kraju uvehnuti i nestati. Zamislite prizor padanja kiše i do koje mjere je ugodan, nakon čega slijedi rast bilja i beharanje po cijeloj zemlji, ali na kraju biljke i zelenilo će uvehnuti i osušiti se, postat će žrtva vjetrova te će u prostranstvima nestati.

6. Oslikavanje kur'anskih kazivanja koja se navode kao primjer

Među primjerima koji su prikazani i oslikani u Kur'anu postoje kazivanja koja se navode kao primjer, poput ovog:

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ۝ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ۝ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ۝ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ۝ فَتَنَادَوا مُصْبِحِينَ ۝ أَنِ اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَارِمِينَ ۝ فَانطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ۝ أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ ۝ وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ ۝ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ۝ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۝ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ۝ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ۝ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ۝ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ۝ عَسَى رَبُّنَا أَن يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ ۝ كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

Mi smo ih iskušali kao što smo vlasnike vrta iskušali, kada su se zakleli da će ga ujutro sigurno obrati. A ne rekoše: “Ukoliko Bog dopusti!” Pa nesreća od Gospodara tvog zadesi vrt dok su oni spavali, te se vrt u pustoš pretvori. Potom su se jutrom dozivali: Poranite u bašču svoju ako ste je obrati mislili. Onda se zaputiše i pritom su se sašaptavali: “Nijedan bijednik danas u nju neće kročiti, bezbeli!” I riješeni da sami budu, oni su poranili. A kada vrt ugledaše, oni povikaše: “Mi smo zabludjeli! Svega smo lišeni postali.” Najpribraniji kaza: “Ne rekoh li: Zašto ne biste Allaha slavili?!” Oni rekoše: “Slava Gospodaru našem – silnici smo bili!” Oni počeše jedni druge koriti govoreći: “Teško nama! Baš smo bili obijesni! Možda će nam Gospodar naš bolji vrt dati, zaista, od Gospodara našeg nam se nadati!” Takva kazna bijaše; kazna na Onom svijetu sigurno će veća biti – samo kad bi to mogli znati.[10]

U ovom oslikavanju prikazano je nekoliko primjera različitih stanja:

Stanje neumjesnog samopouzdanja pri kojem se zaboravlja na Uzvišenog Boga,
Stanje samoljublja koje druge lišava,
Stanje samodopadljivosti u kojem ljudi umišljaju da su moćni,
Stanje potištenosti i tuge, pri čemu sebe ljudi vide nemoćnim i jadnim,
Stanje poniznosti i povratka istini te prepuštanje Božijem određenju.

Navođenje primjera u Kur'anu (ضَرْبُ الْمَثَلِ فِي الْقُرْآنِ)

Navođenje primjera u Kur'anu je trojako:

Navođenje primjera koji uz korištenje moći imaginacije oslikava unutrašnje osobine ili stanja dostojnih i nedostojnih osoba ili skupina, a terminološki se naziva primjer (تَمْثِيل), o čemu smo već opširno govorili.
Navođenje primjera koji su preuzeti iz povijesti prethodnih naroda i iz stvarnog života ljudi koji je bio ispunjen usponima i padovima, za pouku budućim naraštajima. Ova vrsta navođenja primjera se temelji na zbilji, a ne na moći imaginacije, npr:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَةَ نُوحٍ وَامْرَأَةَ لُوطٍ ... وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَةَ فِرْعَوْنَ ... وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ

Allah onima koji ne vjeruju navodi primjer žene Nuhove i žene Lutove... I onima koji vjeruju Allah navodi primjer žene faraonove... i Merjemu, kći Imranovu...[11]

Allah u ovim ajetima kao primjere navodi dvije nedostojne i dvije dostojne žene, da bi otrijeznio one koji misle da čovjek zavisi od sredine i da je u pogledu misli i djelovanja potčinjen ustroju društva, jer to nije tako. Ono što čovjeka izgrađuje jeste njegova odluka.

Navođenje kratkih rečenica, odnosno poslovica, od kojih svaka ima vlastitu povijest. Ova vrsta navođenja primjera je česta u svim jezicima. Kur'an nije preuzeo nijedan poznati primjer i poslovicu koja je u to doba postojala kod Arapa, već su kur'anski primjeri postali popularni i uvriježeni među Arapima. Primjeri koji potiču iz Kur'ana su dvojaki:
صَرِيح – direktni,
ضِمْنِيّ – indirektni.
Ovdje ćemo navesti primjere ovih kratkih rečenica:

وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ

I neće zadesiti ružno spletkarenje nikoga, osim one koji ga rade...[12]

إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا

Ako dobro činite, dobro činite sebi, ako zlo činite, pa protiv vas je.[13]

Perzijska poslovica bi glasila: “Šta god da radiš – sebi radiš, bilo da ti je dobro ili loše.”

وَ أَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَى

I da ne pripada čovjeku ništa, osim onoga za šta se potrudi.[14]

Sa'di kazuje:

Ja slijedim put truda

I da ne pripada čovjeku osim onoga za što se potrudi

وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى

...I svaki grješnik će samo svoje breme nositi...[15]

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

Vama vaša vjera, a meni moja.[16]

Perzijska poslovica bi glasila: *“Isa u svojoj vjeri, Musa u svojoj vjeri.”*

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

...Svaka stranka je radosna zbog onog što ona ima.[17]

... الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ ... وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ

Nevaljale žene pripadaju nevaljalim muškarcima, ...a dobre žene pripadaju dobrim muškarcima...[18]

U distihu na perzijskom jeziku se kaže:

Golub s golubom, soko sa sokolom,

Leti svaka ptica s vrstom svojom.

مَّا عَلَى الرَّسُولِ إِلاَّ الْبَلاَغُ

Poslaniku je jedino dužnost da dostavi...[19]

U stihovima na perzijskom stoji:

Ja ti kazujem ono što zahtijeva dostavljanje poruke

Bilo da primiš pouku, ili da osjećaš zamor.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا

Kazna za zlo djelo jeste zlo poput njega ...[20]

Stihovi na perzijskom:

Činiš loše i nadaš se dobru

Loše je nagrada za činjenje lošeg.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

I oni koji, kad udjeljuju, ne rasipaju i ne škrtare, već se u tome drže sredine.[21]

وَلاَ تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلاَ تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا

Ne drži ruku svoju stisnutu, a ni posve otvorenu – da ne bi prijekor zaslužio i bez ičega ostao.[22]

Iz navedenih ajeta možemo doći do poslovica:

خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا.

“Najbolji posao je onaj koji je najumjereniji”,

ili:

اَلْجَاهِلُ إِمَّا مُفْرِطٌ إِمَّا مُفَرِّطٌ.

“Neznalica ili pretjeruje ili rasipa.”

Sa'di kazuje:

Niti jedi mnogo da ti na usta izlazi

Niti malo, pa da ti duša izlazi.

Firdusi kaže:

U svim poslovima drži se sredine,

I zajedništva i u sramoti i u boju.

وَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِى كَيْفَ تُحْيِى الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن قَالَ بَلَى وَلَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِى

I kada reče Ibrahim: "Gospodaru moj, kako oživljavaš mrtve?" Reče: "Zar ne vjeruješ?" Reče:"Da, ali da mi se smiri srce!"[23]

Arapska poslovica bi glasila: *"Čuti nije kao vidjeti."*

Perzijska poslovica glasi: *"Kada je čuti bilo jednako viđenju?"*

وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً

Onaj ko se iseli Allaha radi naći će na Zemlji mnogo sigurnih mjesta i olakšanja.[24]

Arapska poslovica bi glasila: *"Kretanje donosi blagoslove."*

Mohammed Hadi Ma'refet, Uvođenje u kur'anske znanosti, Fondacija „Mulla Sadra", Sarajevo, 2013.

---

[1] El-Hašr, 1.

[2] El-Meselu-s-sair, sv. 2, str. 123.

[3] Ibrahim, 18.

[4] Navođenje primjera (darbu-l-mesel) u Kur'anu ima i druga značenja, na šta ćemo ukazati na kraju ovog predavanja.

[5] El-A'raf, 40.

[6] El-A'raf, 175-176.

[7] El-Hidžr, 14-15.

[8] El-Ahzab, 9-13.

[9] El-Kehf, 45.

[10] El-Kalem, 17-33.

[11] Merjem, 10-12.

[12] Fatir, 43.

[13] El-Isra, 7

[14] En-Nedžm, 39.

[15] El-En'am, 164.

[16] El-Kafirun, 6.

[17] Er-Rum, 32.

[18] En-Nur, 26.

[19] El-Ma'ide, 99.

[20] Eš-Šura, 40.

[21] El-Furkan, 67.

[22] El-Isra, 29.

[23] El-Bekare, 260.

[24] En-Nisa', 100.